

DEĞER EĞİTİMİ BAKIMINDAN HAYAT BİLGİSİ PROGRAMI (KKTC ÖRNEĞİ)*

Özcan PALAVAN**, Şehriban DEMİRBİLEKLİ***

Makale Geliş Tarihi: 03.04.2024

Makale Kabul Tarihi: 16.04.2025

Özet

Hayatımızın her alanında birçok farklı özelliklere sahip olan insanlarla bir aradayız. Bu kadar farklı insanın bir arada kalabilmesinin en temel faktörü değerlerdir. Çünkü sevgi, saygı, yardımseverlik, sorumluluk, çevreye duyarlılık, öz denetim, adalet, vatanseverlik vb. gibi değerler toplumdaki insanları bir arada yaşayabilir kılar. Gelişmiş bir toplum olabilmek için bu değerler bireylere küçük yaştan itibaren kazandırılmalıdır. İlkokullarda Hayat Bilgisi dersi ve ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi öğrencilere bu değerleri aktarabilecek en önemli derslerdir. Bu çalışmada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nin Hayat Bilgisi dersi öğretim programında değerlerin nasıl ve ne düzeyde yer belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi tekniği ile gerçekleştirilmiştir. 2016 KKTC Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı kazanımlarında bir kazanımın birden fazla değerle eşleştirilmesi de göz önünde bulundurulduğunda 1. sınıfta 60 kazanımda 71 değer ilişkilendirmesi, 2. sınıfta 62 kazanımda 65 değer ilişkilendirmesi ve 3. sınıfta ise 58 kazanımda 75 değer ilişkilendirmesi belirlenmiştir. En fazla ilişkili olan değer sorumluluk değeri olduğu; en az ilişkili olan değer ise sevgi, demokrasi, empati, yardımlaşma ve özgürlük değeri olduğu belirlenmiştir. Misafirperverlik, sabır, çalışkanlık ve işbirliği değerlerinin ise hiç yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuç çerçevesinde eksik olan noktalar ve ele alınması gerekli görülen değerler belirlenmiş ve programda yer alması gereken değerler konusunda öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, hayat bilgisi, değer eğitimi.

LIFE SCIENCE PROGRAM IN TERMS OF VALUES EDUCATION (EXAMPLE OF TRNC)

Abstract

In our daily lives, we interact with individuals who possess diverse characteristics. The fundamental factor enabling such diverse individuals to coexist is values. Love, respect, kindness, responsibility, environmental

* Bu makale, Uluslararası Artermis (2022) Kongresinde sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan bildirinin içeriği geliştirilerek ve detaylandırılarak üretilmiş hâlidir

** Doç.Dr. Lefke Avrupa Üniversitesi, opalavan@eul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5830-0212

*** Öğretmen, MEB, sehribandemirbilekli12@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5929-5320

awareness, self-control, justice, patriotism, and other values enable people to live together in society. To become a developed society, these values should be instilled in individuals from young age. The Life Science course in primary schools and the Social Studies course middle schools are crucial imparting these values to students. This study investigates how values are identified and integrated into the Life Science curriculum of the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC). The research employs document analysis as a qualitative research method. 2016 TRNC Life Science Curriculum, it was found that there were 71 value associations in 60 outcomes for 1st grade, 65 value associations in 62 outcomes for 2nd grade, and 75 value associations in 58 outcomes for 3rd grade. Responsibility was the most associated value, while love, democracy, empathy, cooperation, and freedom were the least associated values. Hospitality, patience, diligence, and collaboration values were not present at all. Based on these findings, recommendations have been made regarding the missing points and values deemed necessary to be included in the curriculum

Keywords: Cyprus, life science, value education.

1. GİRİŞ

Kişiliğin önemli iki boyutu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi huy (mizaç) olarak genetik bir durumdur ve günün koşullarında değişmesi mümkün görünmemektedir. İkincisi ise karakterdir (Akiskal et al., 1985; Armaner, 1973; Turan, 2009). Karakter, eğitim ile değiştirilebilen ve geliştirilebilen bir bölüm olup, bu sürecin temel öğelerinden biri de değerlerdir (Mondal, 2017). Değer, toplumsal boyutta “toplumca en iyi, en doğru ve en faydalı kabul edilen” olarak tanımlanabilir (Akbaş, 2007; Kolaç & Karadağ, 2012). Aynı zamanda, değerler, bireylerin karar alma mekanizmalarını etkileyerek, hayatı anlamlandıran ve bireyi değerli kılan üstün nitelikler olarak da tanımlanmaktadır (Akyol, 2010; Erden, 1998; Kıncal, 2012; Yaman, 2012; Zeylan, 2007).

Toplumsal gelişimin ve hayat standartlarının yükselmesinde değerler önemlidir. Bir toplumun gelişmişlik düzeyi, sahip olduğu değerlerin toplumun bireylerinde hayat bulma düzeyiyle doğrudan ilişkilidir (Rokeach, 1973). Cüceloğlu ve Erdoğan (2013), bir öğretmenin sahip olduğu değerlerin bir ulusun geleceğini ve kaderini belirlediğine dikkat çekmiştir. Ancak, sadece öğretmenler değil, toplumdaki her birey, yaptıklarıyla bu değerleri yansıtmaktadır. Eğitim, bir toplumun değer sistemini bireylere iletmede kritik bir rol oynamaktadır (Gürdoğan Bayır et al., 2016). Toplumun gelişmesi ve değişmesi, istendik özellikleri belirleyip bunları eğitim yoluyla bireylere kazandırmakla mümkün olabilir (Lickona, 1991).

Kişiliğini %80 oranında ilk beş yıl içinde şekillendiren bireyler için okul öncesi ve ilkökul düzeyindeki değer eğitimi büyük önem taşımaktadır (Doğanay, 2012; Ulusoy & Dilmaç, 2015; Yılmaz, 2013). Birçok ülke, değerler eğitimi konusunda programlar geliştirerek belirlenen değerleri her vatandaşına kazandırmaya çalışmaktadır. Fransa, Avustralya ve Filipinler gibi ülkelerde değerler eğitimi ayrı bir ders olarak okutulurken, ABD, Kanada, İngiltere ve Yeni Zelanda bu alanda programlar geliştirmiştir (Kafadar vd., 2018). Değerler eğitiminin başarılı bir şekilde uygulanması durumunda, bireylerin akademik ve sosyal açıdan daha başarılı oldukları belirlenmiştir (Lovat, 2017; Morcom, 2016; Thornberg, 2016).

Bir ülke kendini geliştirecek ve yaşatacak vatandaşlar yetiştirmek istiyor ise kişiliğin oluşmasında önemli bir yere sahip olan temel değerlerin kazandırılmasına ve geliştirilmesine

önem vermelidir. Özellikle temel eğitimin ilk kademelerinde çocuklara değerlerin kazandırılması, toplumsal uyum ve gelişim için son derece önemlidir (Atabey, 2014). Alan yazında, değer eğitiminin bilimsel temellere dayalı, planlı ve sistematik bir şekilde yürütülmesinin; bireylerin yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda duygusal ve sosyal gelişimlerini de desteklediği, bu yönüyle eğitimin çok boyutlu amaçlarına ulaşmada belirleyici bir işlev üstlendiği vurgulanmaktadır. Etkili yöntem ve stratejilerle uygulanan değer eğitimi, bireyde karakter oluşumunu destekleyerek, akademik başarıyla birlikte toplumsal uyum, empati, sorumluluk ve etik duyarlılık gibi temel insani niteliklerin gelişimini de olanaklı kılmaktadır (Atabey, 2014; Atabay & Ömeroğlu, 2016; Cottom, 1996; Dereli-İman, 2014; Erikli, 2016; İbiş, 2017; Lovat, 2017; Morcom, 2016; Öztürk & Can, 2020; Sapsağlam, 2015; Thornberg, 2016; Uzunkol, 2014). Evrensel olarak kabul edilen sevgi, saygı, hoşgörü ve adalet gibi değerlerin kazandırılması, toplumlar arası uyumu sağlamaya katkı sunmaktadır (Schwartz, 1992). Ancak, her ülkenin yaşadığı tarihsel ve toplumsal süreçler farklı olduğundan, değerler eğitimi uygulamaları ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilir (Ihm Kwon, 2002). Örneğin, Çin, değerler eğitiminde evrensel ve toplumsal değerlerin yanı sıra bireysel değerleri de güçlendirmeyi hedeflemektedir (Law & Ho, 2009). Bu çerçevede, etkili bir eğitimin sağlanabilmesi için bütüncül, süreç odaklı bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir (Eryong & Li, 2021).

Buradan hareketle değerler eğitimi ile bir bütünlük oluşturan programlar ile iyi vatandaş yetiştirebilen ülkeler müreffeh bir seviyeye ulaşabilir. Unutulmaması gereken bir noktada da toplumların ya da ülkelerin önemsendiği değerlerin farklı olabileceği ve doğal olarak değerler eğitimi uygulamalarının ülkeden ülkeye farklılık göstereceğidir. (Schwartz, 1992). Çünkü her ülkenin yaşam koşulları geçirdiği zorluklar farklıdır. Kimi savaş geçirmiş kimi iç çatışmalarla bölünmüş kimi ise sömürgeleştirilmiş olabilir. Haliyle bu koşullar o toplumu ve ülkeyi etkilemiş olup bundan ders çıkaranlar olabileceği gibi yanlış yöne sapanlar da olabilir.

Günümüzde birçok uluslararası iş birliği örgütü, dünya barışını sağlama hedefiyle hareket etmektedir. Bu amaca ulaşmak için saygı, sevgi, doğruluk, hoşgörü ve adalet gibi kavramlar evrensel değerler olarak kabul edilmekte ve bu değerlerin bireylere kazandırılması önemsenmektedir. Ancak, her ülkenin kendi kültürel yapısına uygun düzenlemeler yapması gerektiği de göz ardı edilmemelidir (Ihm Kwon, 2002). Örneğin, Çin’de değerler eğitimi yalnızca evrensel ve toplumsal değerleri değil, aynı zamanda bireysel değerleri de güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Law & Ho, 2009). Bu kapsamda, güçlü ve etkili bir eğitim sisteminin oluşturulabilmesi için bütüncül bir yapı benimsenerek süreç odaklı bir yaklaşıma vurgu yapılmaktadır. Eğitim politikalarının geliştirilmesi, öğretmen eğitimi ve aile katılımının sağlanması da bu sürecin önemli unsurları arasında yer almaktadır (Eryong & Li, 2021).

Değişim ve gelişim süreci yalnızca istemekle değil, sistemin tüm bileşenlerinin belirlenen hedef doğrultusunda uyum içinde çalışmasıyla mümkün olmaktadır. Bu bağlamda, tarih boyunca farklı devletlerin ve imparatorlukların yönetimi altında bulunan ve günümüzde iki toplumun bir arada yaşadığı Kıbrıs ve Kıbrıs Türkleri, değerler eğitimi açısından özel bir çalışma alanı olarak öne çıkmaktadır.

Kıbrıs, 1571 yılında Osmanlı Devleti tarafından fethedilmiş, yüzyıllar sonra İngiliz yönetimine geçmiş ve II. Dünya Savaşı sonrasında, 1960 yılında bağımsız bir devlet olmuştur. Türk ve Rum toplumlarının ortaklığında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde, Türk toplumu eğitim programlarını oluşturma konusunda bağımsız hareket edebilme imkanına sahip olmasına rağmen, yeni bir program geliştirmek yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim sistemini örnek almıştır (Süha, 1971: 228). Ancak, kısa sürede Cumhuriyetin dağılmasıyla birlikte, Türk toplumu çeşitli zorluklarla karşılaşmış ve 1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni kurmuştur. Bu dönemde bir eğitim bakanlığı oluşturulmasına rağmen, kendine özgü bir eğitim programı hazırlanamamış; Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim programları takip edilmeye çalışılmış ancak tam anlamıyla uygulanamamıştır (Çağlar & Reis, 2007: 224-261). Eğitim genellikle Türkiye'den gelen ders kitaplarına bağımlı bir şekilde yürütülmüştür.

1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte, eğitimde program eksikliği nedeniyle sistemsizlik ortaya çıkmış, bu da öğretim sürecinde çeşitli aksaklıklara yol açmıştır. Özellikle "yakından uzağa" ilkesine aykırı uygulamalar, eğitimde önemli eksiklikler doğurmuştur. Bu eksiklikleri gidermek amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmış ve nihayet 2016 yılında somut bir adım atılarak KKTC ilköğretim müfredatında kendine özgü yeni programlar geliştirilmiştir (KKTC MEB, 2016). 2016 yılından itibaren ilköğretimde kademeli olarak uygulanmaya başlanan bu programlar, mihrak dersler etrafında şekillendirilmiş ve özellikle **Hayat Bilgisi** dersi, eksikliği hissedilen konuların giderilmesi ve KKTC vatandaşlarının dünyayla bütünleşmesini sağlamada temel bir yapı taşı olarak değerlendirilmiştir.

KKTC'nin bağımsızlığının tanınması konusundaki zorluklar, dünya ile bütünleşme sürecinde çeşitli engeller doğurmaktadır. Bu bağlamda, zaman zaman siyasi girişimlerde bulunulsa da, eğitim sisteminin gerek evrensel gerekse toplumsal ve bireysel değerlerin kazandırılması noktasında önemli bir rol üstlenmesi gerekmektedir. Ancak, eğitim programlarının nasıl işlediği ve ne yönde ilerlediği konusunda ülkede daha önce sistematik bir çalışma yapılmamış olması, durum tespiti ihtiyacını doğurmaktadır. Değerlerin sadece aktarılması yeterli olmamakta; öğrencilerin bu değerleri tanımaları, değerlendirmeleri ve günlük yaşamlarında davranışlarına yansıtılmaları gerekmektedir (Hill, 2004). Okullarda değerler eğitiminin, öğrencilerin yaş ve ilgi düzeylerine uygun şekilde planlanması, tartışılması ve eleştirel düşünme süzgecinden geçirilmesi büyük önem taşımaktadır (Çağlayan, 2013: 95).

Bu doğrultuda, 2016 yılında geliştirilen eğitim programındaki kazanımların değerler eğitimi ile ilişkisinin ortaya konması önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü yapılan araştırmalar, değerler eğitimi alan öğrencilerin akademik ve sosyal başarılarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Cottom, 1996).

Bu araştırma, 2016 KKTC Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda (HBDÖP) yer alan kazanımlarla hangi değerlerin ilişkilendirilebildiğini ve hangi değerlerin eksik kaldığını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 2016 KKTC HBDÖP'de birinci sınıf düzeyinde kazanımlarla ilişkilendirilebilen değerler nelerdir?

- 2016 KKTC HBDÖP'de ikinci sınıf düzeyinde kazanımlarla ilişkilendirilebilen değerler nelerdir?
- 2016 KKTC HBDÖP'de üçüncü sınıf düzeyinde kazanımlarla ilişkilendirilebilen değerler nelerdir?
- 2016 KKTC HBDÖP'de kazanımlarla ilişkilendirilemeyen ve eksikliği hissedilen değerler nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, veri kaynağı ve verilerin analizine ilişkin bilgiler sunulmaktadır.

2.1.Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, 1., 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarında kazanımlar çerçevesinde ele alınıp işlenebilecek değerlerin ne ölçüde yer aldığını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması (case study) deseni kullanılmıştır.

Nitel araştırmalar, sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan ve derinlemesine inceleme imkânı sunan yöntemlerdir. Nitel araştırma yöntemleri genel olarak gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi üç temel veri toplama tekniğini içerir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu çalışma kapsamında, mevcut dokümanların sistematik bir şekilde incelenmesine dayanan doküman analizi yöntemi tercih edilmiştir. Doküman analizi, yazılı materyallerin sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanmasını içeren bir tekniktir (Bowen, 2009).

2.2.Araştırmanın Veri Kaynağı

Bu çalışmada veri kaynağı olarak, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan ve 2016 yılında yürürlüğe giren KKTC Hayat Bilgisi (1-2-3) Dersi Öğretim Programı (HBDÖP) kullanılmıştır. Bu program, ilgili sınıf seviyelerinde öğretilecek kazanımları ve içerikleri belirleyen temel dokümandır.

2.3.Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizi, verilerin sistematik bir şekilde incelenerek belirli temalar ve kategoriler altında organize edilmesini sağlayan bir analiz tekniğidir (Krippendorff, 2018). Bu yöntemin temel amacı, verileri önce kavramsallaştırmak, ardından belirlenen kavramlar çerçevesinde mantıklı bir yapı oluşturmak ve elde edilen bulguları yorumlamaktır (Yıldırım & Şimşek, 2016).

İçerik analizi sürecinde, öncelikle veriler belirli kavramlar etrafında gruplanmış, ardından bu kavramlar arasında ilişkiler kurularak anlamlı bir yapı oluşturulmuştur. Elde edilen veriler, ilgili literatür çerçevesinde yorumlanarak araştırma sonuçlarına ulaşılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmada cevap aranan sorular doğrultusunda Hayat Bilgisi dersi öğretim programı kapsamında 1'inci, 2'inci ve 3'üncü kazanımlarından yola çıkılarak öğrenme alanı, kazanım numaraları ve ilişkili olduğu değerlerin yer aldığı tablolar verilmiştir. Verilen tablolardan esinlenerek araştırmada aranan 2016 KKTC HBDÖP'de kazanımlarla ilişkilendirilebilen değerler nelerdir? 2016 KKTC HBDÖP'de değerlerle ilişkili kazanımlar öğrenme alanları düzeyinde nasıl yer alıyor? Sorularının cevapları tabloların altında analizler yapılarak belirtilmiştir.

3.1. Birinci Sınıf HBDÖP'de Yer Alan Değerler

2016 KKTC HBDÖP'de kazanımların değerlerle ilişkisi incelenmiş olup bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Birinci sınıf HBDÖP kazanımlarının ilişkili olduğu değerler

Öğrenme Alanı	Kazanım Numarası	İlişkili Olduğu Değer
Bireysel Gelişim,	HB.1.1.1- HB.1.1.2. -HB.1.1.7. - HB.1.1.13.	Öz Denetim
Sağlığım,	HB.1.2.1. HB.1.2.7. HB.1.2.8.	
Ben ve Toplum,	HB.1.4.15.	
Sağlığım,	HB.1.2.9. HB.1.2.14. HB.1.2.15.	Sorumluluk
Ben ve Doğa,	HB.1.3.7.	
Ben ve Toplum,	HB.1.4.2. HB.1.4.19.	
Ben ve Toplum	HB.1.4.17. HB.1.4.20. -HB.1.4.21. HB.1.4.22., HB.1.4.23. HB.1.4.24. HB.1.4.25.	Vatanseverlik
Bireysel Gelişim	HB.1.1.3. HB.1.1.4.	Hoşgörü
Sağlığım,	HB.1.2.2. HB.1.2.3.	Saygı
Ben ve Doğa	HB.1.3.6.	
Ben ve Toplum	HB.1.4.3. HB.1.4.4. HB.1.4.6. HB.1.4.8. HB.1.4.9. HB.1.4.16 HB.1.4.23 HB.1.4.24 HB.1.4.25	
Ben ve Toplum	HB.1.4.7.	
Ben ve Toplum	HB.1.4.12. HB.1.4.14.	Tutumluluk/Tasarruf
Ben ve Toplum	HB.1.4.16.	Sevgi
Ben ve Toplum	HB.1.4.18.	Yardımlaşma
Bireysel Gelişim	HB.1.1.12. HB.1.1.3.	Duyarlık
Sağlığım	HB.1.2.7. HB.1.2.11	
Ben ve Doğa	HB.1.3.6.	
Ben ve Toplum	HB.1.4.12. HB.1.4.14. HB.1.4.17. HB.1.4.22. HB.1.4.3. HB.1.4.20. HB.1.4.21.	
Bireysel Gelişim	HB.1.1.7.	Özgürlük

Sağlıgım	HB.1.2.1.HB.1.2.7. HB.1.2.11	HB.1.2.9.	HB.1.2.8	Sağlıklı Olma
Ben ve Toplum	HB.1.4.2.			Adalet
Ben ve Toplum	HB.1.4.18.			Aileye önem verme
Ben ve Toplum	HB.1.4.4.			Alçakgönüllülük
Ben ve Toplum	HB.1.4.23. HB.1.4.24. HB.1.4.25.			Barış
Bireysel Gelişim	HB.1.1.7.			Demokrasi
Ben ve Toplum	HB.1.4.16.			Dostluk
Bireysel Gelişim	HB.1.1.12.			Dürüstlük
Ben ve Toplum	HB.1.4.3.			
Sağlıgım	HB.1.2.8. HB.1.2.9. HB.1.2.12.			Hijyen/ Temizlik

Tablo 1'de, 1. sınıf HBDÖP kazanımları ile ilişkili olduğu değerler sunulmuştur. KKTC HBDÖP; Bireysel Gelişim, Sağlıgım, Ben ve Doğa ve Ben ve Toplum olmak üzere dört öğrenme alanından oluşmaktadır.

- Bireysel Gelişim öğrenme alanında 11 kazanım,
- Sağlıgım öğrenme alanında 18 kazanım,
- Ben ve Doğa öğrenme alanında 3 kazanım,
- Ben ve Toplum öğrenme alanında 39 kazanım yer almaktadır.

Bu kazanımlar toplamda 71 farklı değerle ilişkilendirilmiştir. Örneğin:

- HB.1.1.7 kazanımı olan "*Karşılaştığı bir durum ya da sorunla ilgili duygu ve düşüncelerini özgürce ifade eder.*" ifadesi, bireyin kendi duygu ve düşüncelerini değerlendirmesine olanak tanır ve bu yönüyle öz denetim değeri ile ilişkilendirilebilir.
- HB.1.4.16 kazanımı olan "*Arkadaşlığın önemini açıklar.*" ifadesi, öğrencilerin sosyal ilişkilerdeki bağlarını güçlendirdiği için sevgi değeri ile ilişkilidir.
- HB.1.2.15 kazanımı olan "*Acil bir durumda ulaşabileceği yakın çevresindeki kişilerin iletişim bilgilerini edinir.*" ifadesi, öğrencinin kriz anlarında bilinçli hareket etmesini sağladığından sorumluluk değeri ile bağlantılıdır.

Tablo 1'e göre, yardımlaşma, saygı ve duyarlılık değerleri 12'şer kazanım (f=12) ile en fazla ilişkilendirilen değerlerdir. Bunun yanı sıra, öz denetim değeri 8 kazanım (f=8), vatanseverlik değeri 7 kazanım (f=7), sorumluluk değeri 6 kazanım (f=6), sağlıklı olma değeri 5 kazanım (f=5) ile ilişkilendirilmiştir. Daha az sayıda kazanımla ilişkilendirilen değerler arasında barış (f=3), hijyen/temizlik (f=3), hoşgörü (f=2), dürüstlük (f=2), tutumluluk/tasarruf (f=2), empati (f=1), sevgi (f=1), özgürlük (f=1), adalet (f=1), aileye önem verme (f=1), alçakgönüllülük (f=1), demokrasi (f=1) ve dostluk (f=1) yer almaktadır. Bu verilere göre, yardımlaşma, saygı ve duyarlılık değerleri kazanımlarla en fazla ilişkilendirilen değerler olurken, empati, sevgi, özgürlük, adalet, aileye önem verme, alçakgönüllülük, demokrasi ve dostluk ise en az ilişkilendirilen değerlerdir.

3.2.İkinci Sınıf HBDÖP'de Yer Alan Değerler

2016 KKTC Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda (HBDÖP) yer alan 2. sınıf kazanımlarının değerlerle ilişkisi incelenmiş olup, elde edilen bulgular Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2. İkinci sınıf HBDÖP kazanımlarının ilişkili olduğu değerler

Öğrenme Alanı	Kazanım Numarası	İlişkili Olduğu Değer
Bireysel Gelişim,	HB.2.1.2. HB.2.1.9.	Öz Denetim
Sağlığı,	B.2.2.12.	
Bireysel Gelişim,	HB.2.1.8.	Sorumluluk
Sağlığı,	HB.2.2.2. HB.2.2.3. HB.2.2.5 HB.2.2.4. HB.2.2.8. HB.2.2.14. HB.2.2.15. HB.2.2.18.	
Ben ve Doğa,	HB.2.3.2. HB.2.3.11.	
Ben ve Toplum,	HB.2.4.15.	
Ben ve Toplum,	HB.2.4.1.	Empati
Ben ve Toplum,	HB.2.4.7. HB.2.4.8. HB.2.4.16. HB.2.4.17. HB.2.4.18. HB.2.4.19. HB.2.4.22. H.B.2.4.23	Vatanseverlik
Ben ve Toplum,	HB.2.4.20.	Eşitlik
Bireysel Gelişim,	HB.2.1.3.	Hoşgörü
Ben ve Toplum	HB.2.4.19.	
Ben ve Toplum,	HB.2.4.3. HB.2.4.4. HB.2.4.7. HB.2.4.16. HB.2.4.21.	Saygı
Sağlığı	HB.2.2.2. HB.2.2.3. HB.2.2.4.	
Ben ve Toplum	HB.2.4.6.	Yardımlaşma
Ben ve Toplum	HB.2.4.9. HB.2.4.10.	Tutumluluk/Tasarruf
Bireysel Gelişim	HB.2.1.7. HB.2.1.8.	Duyarlık
Ben ve Doğa	HB.2.3.1. HB.2.3.10. HB.2.3.12	
Ben ve Toplum	HB.2.4.20.	
Sağlığı	HB.2.2.2. HB.2.2.6. HB.2.2.7. HB.2.2.8. HB.2.2.11. HB.2.2.12	Sağlıklı Olma
Ben ve Toplum	HB.2.4.18.	Özgürlük
Ben ve Toplum	HB.2.4.14. HB.2.4.15. HB.2.4.23.	Adalet
Ben ve Toplum	HB.2.4.6. HB.2.4.19.	Aileye önem verme
Ben ve Toplum	HB.2.4.22. HB.2.4.23.	Barış
Ben ve Toplum	HB.2.4.18. HB.2.4.19.	Dayanışma
Ben ve Toplum	HB.2.4.2.	Dostluk
Bireysel Gelişim	HB.2.1.7. HB.2.1.8.	Dürüstlük
Sağlığı	HB.2.2.8. HB.2.2.12.	Hijyen/ Temizlik

Tablo 2’de, 2. sınıf HBDÖP kazanımları ile ilişkili olduğu değerler sunulmuştur. Programda, kazanımlar Bireysel Gelişim, Sağlığı, Ben ve Doğa ve Ben ve Toplum olmak üzere dört öğrenme alanı kapsamında ele alınmıştır.

- Bireysel Gelişim öğrenme alanında 8 kazanım,
- Sağlığım öğrenme alanında 20 kazanım,
- Ben ve Doğa öğrenme alanında 5 kazanım,
- Ben ve Toplum öğrenme alanında 32 kazanım bulunmakta olup, toplamda 65 farklı değerle ilişkilendirilmiştir.

Bu kapsamda bazı kazanımlara örnek vermek gerekirse;

- HB.2.2.5 kazanımı olan *"Bulaşıcı hastalıklardan korunmak için alınacak önlemleri sıptar."* ifadesi, öğrencilerin hijyen kurallarını öğrenmesini sağlamakta ve sorumluluk değeri ile ilişkilendirilmektedir.
- HB.2.4.1 kazanımı olan *"Çeşitli durumlarda karşısındaki kişiyle empati kurar."* ifadesi doğrudan empati değeriyle bağlantılıdır.
- HB.2.4.9 kazanımı olan *"Kaynakları bilinçli olarak kullanmanın ekonomik durumuna katkısını açıklar."* ifadesi ise tasarruf değerine işaret etmektedir.

Değerlerin kazanımlarla ilişkilendirilme frekansları incelendiğinde, sorumluluk değeri 12 kazanım (f=12) ile en fazla ilişkilendirilen değer olarak öne çıkmaktadır. Bunu 8'er kazanımla (f=8) vatanseverlik ve saygı değerleri takip etmektedir. Diğer değerler ise şu şekilde dağılım göstermektedir: duyarlık (f=6), sağlıklı olma (f=6), öz denetim (f=3), adalet (f=3), tutumluluk/tasarruf (f=2), hoşgörü (f=2), aileye önem verme (f=2), barış (f=2), dayanışma (f=2), dürüstlük (f=2), hijyen/temizlik (f=2), dostluk (f=1), yardımlaşma (f=1), özgürlük (f=1), empati (f=1) ve eşitlik (f=1). Bu verilere göre, sorumluluk değeri en fazla ilişkilendirilen değer olurken; dostluk, yardımlaşma, özgürlük, empati ve eşitlik değerleri en az ilişkilendirilen değerlerdir. Özellikle vatanseverlik değerinin yalnızca "Ben ve Toplum" öğrenme alanında bulunduğu, diğer öğrenme alanlarında yer almadığı dikkat çekmektedir. Bu durum, programda toplumsal sorumluluk ve vatandaşlık bilincinin özellikle bu alan üzerinden kazandırılmaya çalışıldığını göstermektedir.

3.3.Üçüncü Sınıf HBDÖP'de Yer Alan Değerler

2016 KKTC Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda (HBDÖP) yer alan 3. sınıf kazanımlarının değerlerle ilişkisi incelenmiş olup, elde edilen bulgular Tablo 3'de sunulmaktadır.

Tablo 3. Üçüncü sınıf HBDÖP kazanımlarının ilişkili olduğu değerler

Öğrenme Alanı	Kazanım Sayısı	İlişkili Olduğu Değer
Bireysel Gelişim,	HB.3.1.1. HB.3.2.5.	Öz Denetim
Sağlığım,	HB.3.2.3. HB.3.2.4. HB.3.2.5. HB.3.2.6. HB.3.2.11. HB.3.2.12. HB.3.2.13.	
Ben ve Doğa,	HB.3.3.4. HB.3.3.6.	Sorumluluk
Ben ve Toplum,	HB.3.4.1. HB.3.4.10. HB.3.4.11. HB.3.4.15. HB.3.4.16. HB.3.4.18. HB.3.4.14.	

Ben ve Doğa,	HB.3.3.1. HB.3.3.2. HB.3.3.3.	Çevre Duyarlılığı
Ben ve Toplum,	HB.3.4.9.	Empati
Ben ve Toplum	HB.3.4.1. HB.3.4.8. HB.3.4.9. HB.3.4.10. HB.3.4.11. HB.3.4.12. HB.3.4.16. HB.3.4.21. HB.3.4.23. HB.3.4.24.	Duyarlık
Sağlığım	HB.3.2.5.	
Ben ve Doğa	HB.3.3.3.	
Sağlığım	HB.3.2.3. HB.3.2.5. HB.3.2.6.	Sağlıklı Olma
Bireysel Gelişim	HB.3.1.5.	
Ben ve Toplum	HB.3.4.1. HB.3.4.2. HB.3.4.10. HB.3.4.11. HB.3.4.14.	Adalet
Ben ve Toplum	HB.3.4.18.	Aileye önem verme
Ben ve Toplum	HB.3.4.4. HB.3.4.23.	Barış
Ben ve Toplum	HB.3.4.2. HB.3.4.13.	Demokrasi
Bireysel Gelişim	HB.3.1.6. HB.3.1.7.	Dürüstlük
Ben ve Toplum	HB.3.4.13.	
Bireysel Gelişim	HB.3.1.4. HB.3.1.5. HB.3.1.6. HB.3.1.7.	Güven
Ben ve Toplum	HB.3.4.3.	
Sağlığım	HB.3.2.4. HB.3.2.5. HB.3.2.6.	Hijyen/ Temizlik
Bireysel Gelişim	HB.3.1.3.	Saygı
Ben ve Toplum	HB.3.4.7. HB.3.4.8. HB.3.4.10. HB.3.4.12.	
Ben ve Toplum	HB.3.4.4. HB.3.4.20. HB.3.4.23. HB.3.4.24. HB.3.4.25. HB.3.4.26.	Vatanseverlik
Ben ve Toplum	HB.3.4.12. HB.3.4.10. HB.3.4.11. HB.3.4.12. HB.3.4.14.	Eşitlik

Tablo 3'te, 3. sınıf HBDÖP kazanımları ile ilişkili olduğu değerler sunulmuştur. Programda, kazanımlar Bireysel Gelişim, Sağlığım, Ben ve Doğa ve Ben ve Toplum olmak üzere dört öğrenme alanı kapsamında ele alınmıştır.

- Bireysel Gelişim öğrenme alanında 10 kazanım,
- Sağlığım öğrenme alanında 14 kazanım,
- Ben ve Doğa öğrenme alanında 6 kazanım,
- Ben ve Toplum öğrenme alanında 45 kazanım bulunmakta olup, toplamda 75 farklı değerle ilişkilendirilmiştir.

Bu kapsamda bazı kazanımlara örnek vermek gerekirse;

- HB.3.2.5 kazanımı olan "*Temel hijyen kurallarına uymayı alışkanlık hâline getirir.*" ifadesi, bireyin kişisel sorumluluk bilinci geliştirmesini teşvik etmekte olup sorumluluk ve öz denetim değerleri ile ilişkilendirilmektedir.

- HB.3.4.11 kazanımı olan *"Engelli bireylerin karşılaştıkları güçlüklerin ortadan kaldırılması için yeni öneriler getirir."* ifadesi, öğrencilere toplumsal sorumluluk bilinci kazandırarak, engelli bireylerin yaşamlarını kolaylaştırmaya yönelik farkındalık geliştirmelerini sağlamaktadır.

Sorumluluk değeri 16 kazanım (f=16) ile en fazla ilişkilendirilen değer olmuştur. Bunu 12 kazanımla (f=12) duyarlık, 6 kazanımla (f=6) vatanseverlik, 5'er kazanımla (f=5) güven, saygı, eşitlik ve adalet değerleri takip etmektedir. Diğer değerlerin dağılımı ise çevre duyarlılığı (f=3), dürüstlük (f=3), hijyen/temizlik (f=3), sağlıklı olma (f=4), öz denetim (f=2), barış (f=2), demokrasi (f=2), aileye önem verme (f=1) ve empati (f=1) şeklindedir. Bu verilere göre, sorumluluk değeri en fazla ilişkilendirilen değer olurken, empati ve aileye önem verme HBDÖP kazanımları içinde en az ilişkilendirilebilen değerlerdir. Programda vatanseverlik değerinin özellikle "Ben ve Toplum" öğrenme alanında yoğunlaştığı, diğer öğrenme alanlarında yer almadığı dikkat çekmektedir. Bu durum, vatandaşlık bilinci ve toplumsal sorumluluğun özellikle bu alan üzerinden kazandırılmaya çalışıldığını göstermektedir.

Değerler eğitimi, bireylerin toplumsal yaşama uyum sağlamasında ve sağlıklı bir karakter gelişimi göstermesinde önemli bir yer tutmaktadır. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (HBDÖP), öğrencilere kazandırılmak istenen temel değerleri belirli kazanımlar çerçevesinde ele alarak, erken yaşlardan itibaren değerlerin içselleştirilmesini amaçlamaktadır. Tablo 4, 1., 2. ve 3. sınıf düzeylerinde ele alınan kazanımların hangi değerlerle ilişkilendirildiğini ve bu değerlerin sınıf düzeylerine göre nasıl dağıldığını göstermektedir. Bu tablo, HBDÖP'nin değer aktarım sürecindeki genel eğilimleri anlamak ve eksiklikleri belirlemek açısından önemli veriler sunmaktadır.

Tablo 4. İlişkilendirilen değerler genel görünüm

İlişkilendirilen Değerler	Birinci Sınıf İlişkilendirilen Kazanımlar	İkinci Sınıf İlişkilendirilen Kazanımlar	Üçüncü Sınıf İlişkilendirilen Kazanımlar	Toplam ilişkilendirme Sayısı
Sorumluluk	6	12	16	34
Duyarlık	12	6	12	30
Saygı	12	8	5	25
Vatanseverlik	7	8	6	21
Sağlıklı Olma	5	6	4	15
Özdenetim	8	3	2	12
Adalet	1	3	5	9
Hijyen/ Temizlik	3	2	3	8
Barış	3	2	2	7
Dürüstlük	2	2	3	7
Eşitlik	0	1	5	6
Güven	0	0	5	5
Hoşgörü	2	2	0	4
Tutumluluk/tasarruf	2	2	0	4

Aileye önem verme	1	2	1	4
Empati	1	1	1	3
Çevre Duyarlılığı	0	0	3	3
Demokrasi	1	0	2	3
Yardımlaşma	1	1	0	2
Özgürlük	1	1	0	2
Dayanışma	0	2	0	2
Dostluk	1	1	0	2
Sevgi	1	0	0	1
Alçakgönüllülük	1	0	0	1

Tablo 4 incelendiğinde, sorumluluk değerinin 34 kazanımla (f=34) en fazla ilişkilendirilen değer olduğu görülmektedir. Duyarlık (f=30), saygı (f=25) ve vatanseverlik (f=21) gibi sosyal yaşam için temel olan değerler, programda oldukça sık vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra, sağlıklı olma (f=15), öz denetim (f=12) ve adalet (f=9) değerleri de kazanımların önemli bir kısmıyla ilişkilendirilmiştir. Hijyen/temizlik (f=8), barış (f=7) ve dürüstlük (f=7) gibi bireysel ve toplumsal yaşam için kritik öneme sahip değerlerin kazanımlarla yeterli düzeyde ilişkilendirildiği söylenebilir.

Ancak, eşitlik (f=6), güven (f=5), demokrasi (f=3), özgürlük (f=2) ve dayanışma (f=2) gibi toplumsal düzenin sağlanması açısından büyük önem taşıyan değerlerin daha az yer alması dikkat çekicidir. Özellikle güven, demokrasi ve eşitlik gibi kavramların erken yaşlarda kazandırılması gereken temel değerler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, programın bu yönüyle eksik kaldığı söylenebilir. Ayrıca, sevgi (f=1) ve alçakgönüllülük (f=1) gibi bireyler arası ilişkilerde önemli rol oynayan değerlerin kazanımlarla sınırlı sayıda ilişkilendirilmesi de programın iyileştirilmesi gereken yönleri arasında değerlendirilebilir.

Tablo 4'teki veriler incelendiğinde, bazı değerlerin her sınıf düzeyinde ele alınmadığı görülmektedir. Eşitlik, güven, hoşgörü, tutumluluk/tasarruf, çevre duyarlılığı, demokrasi, yardımlaşma, özgürlük, dayanışma, dostluk, sevgi ve alçakgönüllülük gibi değerler, program kapsamında her sınıf seviyesinde düzenli bir şekilde işlenmemiştir. Bu durum, programın sarmal bir anlayış çerçevesinde işleyiş ilkesine tam olarak uymadığını göstermektedir. Özellikle güven değerinin ilk iki sınıfta hiç ele alınmaması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Çocukların erken yaşlardan itibaren güven duygusunu geliştirmesi, sosyal ilişkilerinde sağlıklı bağlar kurabilmeleri açısından kritik öneme sahiptir.

Ayrıca, demokratik bir ülke olarak bireylerin toplumsal değerleri içselleştirmesi beklenirken, demokrasi (f=3), özgürlük (f=2) ve eşitlik (f=6) gibi değerlerin kazanımlarla sınırlı düzeyde ilişkilendirilmesi dikkat çekicidir. Oysa ki, bu değerler bireylerin sadece kendileri için değil, içinde yaşadıkları toplum için de bilinçli ve sorumluluk sahibi vatandaşlar olmalarına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, KKTC Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın güncellenerek, eksik kalan değerlerin her sınıf seviyesinde dengeli bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

Günümüzde değişen ve gelişen şartlar, bireylerin ve ailelerin çocuklarına nasıl bir değer eğitimi vermesi gerektiği konusunda çeşitli tereddütler yaşamalarına neden olmaktadır (Hökelekli, 2013). Karakter eğitimi, bireylerin sağlam bir kişilik geliştirmesinde büyük bir role sahiptir. Değerler eğitiminin aile içinde yeterince verilememesi, okullarda programlar çerçevesinde sistematik olarak sunulmasını daha da önemli hale getirmektedir. Bu nedenle, eğitim programlarının günümüz şartlarına uyarlanması ve çocukların sosyalleşmelerine katkı sağlayacak karakter-değer eğitim programlarının güçlendirilmesi gerekmektedir (Miller, Kraus & Veltkamp, 2005). Araştırmalar, çocukların değer eğitimine duyduğu ihtiyacın giderek arttığını ve okullarda bu doğrultuda programlar geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir (Arslan & Yaşar, 2007:10).

Sonuç olarak, HBDÖP'nin değer aktarımı konusunda güçlü yönleri olmakla birlikte, eksiklikleri de bulunmaktadır. Sorumluluk, duyarlılık, saygı ve vatanseverlik gibi değerlerin programda geniş yer bulması olumlu bir durumdur. Ancak, eşitlik, güven, demokrasi ve özgürlük gibi toplumsal düzenin temel taşları olan değerlerin yeterince işlenmemesi, programın sarmal yapısında eksiklikler olduğunu göstermektedir. Gelecekte yapılacak güncellemelerle birlikte, bu değerlerin her sınıf düzeyinde dengeli ve kapsamlı bir şekilde ele alınması, bireylerin toplumsal yaşama daha donanımlı bireyler olarak katılım sağlamalarına olanak tanıyacaktır.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Eğitim, bireylerin sadece akademik becerilerini geliştirmekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal yaşama uyum sağlamaları için gerekli olan değerleri kazanmalarına da katkı sağlamaktadır. John Locke'a göre eğitimin temel amacı, toplumun mutluluğunu ve refahını artıracak bireyler yetiştirmektir (Ulusoy & Dilmaç, 2018). Bu doğrultuda, bireyin hangi davranışların doğru, hangi davranışların yanlış olduğunu anlaması ve yaşamını belirli temel değerlere göre yönlendirmesi eğitim süreçlerinde doğrudan ya da dolaylı olarak ele alınmaktadır (Aydın & Gürler, 2020). Bu çerçevede yapılan çalışmada, 2016 KKTC Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda doğrudan ya da dolaylı olarak yer alan değerler incelenmiş ve belirli sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularına göre, KKTC Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı kazanımlarında bir kazanımın birden fazla değerle eşleştirilmesi de göz önünde bulundurulduğunda 1. sınıfta 60 kazanımda 71 değer ilişkilendirmesi, 2. sınıfta 62 kazanımda 65 değer ilişkilendirmesi ve 3. sınıfta ise 58 kazanımda 75 değer ilişkilendirmesi belirlenmiştir. KKTC Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda kazanımlarla en fazla ilişkilendirilen değer "sorumluluk" olduğu, en az ilişkilendirilen değerlerin ise "sevgi, demokrasi, empati, yardımlaşma ve özgürlük" olduğu belirlenmiştir. Özellikle sevgi değeri yalnızca birinci sınıfta bir kazanımla, demokrasi değeri ise yalnızca üçüncü sınıfta iki kazanımla ilişkilendirilmiştir. Empati değeri her sınıf seviyesinde birer kazanımla, yardımlaşma değeri birinci ve ikinci sınıflarda sadece birer kazanımla, özgürlük değeri ise birinci ve ikinci sınıflarda yalnızca bir kazanımla ilişkilendirilmiştir. Eşitlik, çevre duyarlılığı, dayanışma ve güven değerlerinin birinci sınıf kazanımlarında yer almadığı; sevgi, demokrasi, çevre duyarlılığı, alçakgönüllülük ve güven değerlerinin ikinci sınıf kazanımlarında bulunmadığı; tutumluluk/tasarruf, sevgi,

yardımlaşma, alçakgönüllülük, dayanışma ve dostluk değerlerinin ise üçüncü sınıf kazanımlarıyla ilişkilendirilmediği tespit edilmiştir

4.1. Değerler Eğitiminde Eksiklikler

Eğitim sisteminin temel amaçlarından biri, bireylerin toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket edebilen bireyler olarak yetişmesini sağlamaktır. Ancak, araştırma bulgularına göre demokrasi, özgürlük, yardımlaşma, dayanışma, dostluk, sevgi ve alçakgönüllülük gibi toplumsal uyum açısından kritik öneme sahip değerler kazanımlarla yeterince ilişkilendirilmemiştir.

Demokrasi kelimesi etimolojik olarak ele alındığında "halk iktidarı" anlamına gelmektedir. Demokrasinin ayrıcalığı bireysel hak ve özgürlüklerin teminat altına alabilmesidir. Burada önemli olan bireysel özgürlüklerin ve sınırların çok iyi belirlenmesi gerekir; her bireysel talebin, bir bireysel özgürlük olduğu kadar bir görev veya sorumluluğun da kabul edilmesi olduğunun bilinmesi gerekir(Ural, 1999). Eşitlik, özgürlük ve yardımlaşma gibi değerlerin az sayıda kazanımla ilişkilendirilmiş olması, programın toplumsal bağlamda bireylerin demokratik kültür ve toplumsal iş birliği anlayışı kazanmasını destekleme konusunda yetersiz kaldığını göstermektedir.

Bununla birlikte, dostluk ve dayanışma değerlerinin de kazanımlarla yeterince ilişkilendirilmemiş olması önemli bir eksikliktir. Dostluk, bireylerin iyi ve kötü günlerinde birbirine destek olması ve dayanışma içinde hareket etmesini gerektiren bir değerdir (Eker & Eroğlu, 2024). Bu bağlamda, eğitim programlarında dostluk ve dayanışma değerlerinin vurgulanması, bireylerin toplumsal yaşama daha sağlıklı uyum sağlamalarını destekleyecektir.

Bunun yanı sıra, sevgi değerinin yalnızca birinci sınıfta bir kazanımla ilişkilendirilmiş olması, ikinci ve üçüncü sınıflarda ise hiç yer almaması önemli bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır. Sevgi, yalnızca bireyler arası ilişkileri değil, aynı zamanda evrensel ahlaki normları da kapsayan temel bir değerdir (Kulaksızoğlu, 1997). Bu nedenle, öğrencilerin ahlaki gelişim süreçlerini desteklemek amacıyla sevgi değerinin eğitim programlarında daha fazla yer alması gerekmektedir (Kılınç, 2015; Eşemen, 2020).

Benzer şekilde, yardımlaşma değerinin de sınırlı kazanımla ilişkilendirilmesi, bireylerin toplumsal dayanışma ve iş birliği bilinci kazanmaları açısından eksiklik oluşturmaktadır. Alçakgönüllülük, bireyin toplum içerisindeki etik davranışlarını düzenleyen önemli bir değer olup, Türk-İslam kültüründe de uzun yıllardır ideal bireylerin sahip olması gereken bir erdem olarak kabul edilmektedir (Özkan, 2020). Ancak, bu değer de eğitim programlarında yeterince vurgulanmadığı görülmektedir.

4.2. Eğitim Programlarının Güncellenmesi Gerekliği

Aktepe ve Gündüz (2019), değerleri farklı kategorilerde sınıflandırmış ve bu sınıflama içinde toplumsal değerler, bireysel değerler, milli değerler ve evrensel değerler gibi gruplandırmalar yapmıştır. Bu sınıflandırma şu şekildedir:

1. Milli değerler: Vatanseverlik, bağımsızlık, birlik ve kültürünü yaşatmak.

2. Dini değerler: Allaha inanmak, iffetli olmak, sadelik, tutumluluk, sabır, aileye bağlılık, cömertlik, alçakgönüllülük ve güvenilirlik.
3. Evrensel değerler: Barış, mutluluk, temizlik, sağlık, sorumluluk, estetik, dürüstlük, özgürlük, saygı, sevgi, adalet ve bilimsellik.
4. İnsani değerler: Anlayış, iyilik, duyarlılık, yardımseverlik, empati, fedakârlık, paylaşma, merhamet, hoşgörü ve vefalılık.
5. Bireysel değerler: Öz saygı, öz güven, öz denetim, açık fikirlilik ve gayretli olmak
6. Toplumsal değerler: Misafirperverlik, dayanışma, işbirliği ve çalışkanlık

Aktepe ve Gündüz (2019)'ün yaptığı sınıflandırma çerçevesinde KKTC Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında toplumsal değerler konusunda eksikler olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle yapılan bu sınıflama çerçevesinde Dini değerler ve bireysel değer çerçevesinde programda eksiklikler olduğunu söylenilir. Dini değerlerin soyut bir boyut içermesi sebebiyle bunların ileriki sınıflarda Din kültürü Ahlak Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde ele alınabilmesi daha uygun ve olasıdır.

KKTC Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda özellikle toplumsal değerlerin yeterince ele alınmadığı görülmektedir. Örneğin, misafirperverlik, işbirliği ve çalışkanlık gibi değerler hiçbir kazanımla ilişkilendirilmemiştir. Sabır değerine yönelik herhangi bir kazanımın ilişkilendirilmemesi de programın eksikliklerinden biridir.

Özellikle misafirperverlik, Türk kültüründe önemli bir yer tutmaktadır (Altunbay, 2016). Gerek bireyler arası ilişkilerin güçlendirilmesi, gerekse sosyal uyum açısından bu değer programda daha fazla yer alması gerekmektedir. Günümüzde teknolojik gelişmeler ve modern yaşam çerçevesinde misafirlik kavramı güvenlik meselesi sebebiyle biraz zedelenmiş olsa da yine de Türk kültürü denince misafirperverlik hâlen tartışılmaz bir değer olarak kabul edilmektedir. Misafirperverliğe dair gerek toplumumuzda gerekse diğer toplumlarda olumlu bir algının olduğu söylenebilir. Hatta misafirperverlik, Türk toplumunun önde gelen temel değerlerindendir (Altunbay, 2016). Buradan hareketle bu değer yaşam için programda yer alması için gerekli çalışmalar gerçekleştirilmelidir. İnsanların birbirine misafir olması, birlikte paylaşımda bulunması, eğlenmesi, aile üyesi olmayan insanların yiyecek, içecek ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanmasıyla birlikte psikolojik ihtiyaçlarına da cevap verilmesi onları birbirine yakınlaştırıp bağlarını kuvvetlendirir (Akbalık, 2015; Crick & Spencer, 2011; Lashley, 2000; Telfer, 2000). Bu yüzden bu değeri canlı tutma, gelecek nesillere aktarma son derece önemlidir (Akbalık, 2015). Bazı kamu kurum ve kuruluşlarına ait “misafirhaneler” ile evlerde misafir oda diye adlandırılan bölümlerin bulunması, misafir takımları, misafir havlusu ve misafir terliği gibi özel eşyalar da bu geleneksel Türk misafirperverliğinin önemli göstergeleridir (Altunbay, 2016). Programlarda bu değer kazandırılmasına yönelik bir kazanım ilişkilendirmesine maalesef rastlanamamıştır. Aynı şekilde, çalışkanlık da Türk kültüründe önemli bir değer olup, bireylerin üretken ve sorumluluk sahibi olmalarını teşvik eden bir unsurdur (Çakır, 2022). Eğitim programlarında bu değer ihmal edilmesi, bireylerin topluma katkı sağlayan bireyler olarak yetişmelerini engelleyebilir.

Yirmibirinci yüzyılda bireylerin sahip olması gereken en önemli becerilerden biri de işbirliği yapma yeteneğidir (Baştürk & Bektaş, 2019; Kocakaya ve Kotluk, 2015). Öğrenci

merkezli ortamlarda bilgiyi üretebilen, edindiği bilgiyi hayatına aktarabilen, duygudaşlık kurabilen, yardımlaşan, topluma ve kültüre katkı sağlayan bireyler yetişebilir. Bunun için işbirliği önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Baştürk, & Bektaş, 2019). İşbirliği yüzyıllardır etkili olan ve gelecekte de etkili olacak bir beceridir (Dede, 2009). İşbirliğinin güdüleyici olmada, dikkat arttırmada, üst düzey becerilerini geliştirmede, olaylara farklı açılardan bakmada, empati kurmada, farklı düşüncelere saygı duymada, insanlarla bir konu üzerinde uzlaşarak problem çözmede ve demokrasinin gelişmesine katkı gibi bir çok alanda etkili olduğu vurgulanmaktadır (Laal, Naseri, Laal ve Kermanshahi, 2012; Senemoğlu, 2009). Yapılan incelemede işbirliği değeri çerçevesinde ilişkilendirilebileceği kazanım bulunamaması bu konuya yeterince yer verilemediğin göstermekte olup işbirliği yapma fikrini ve gerekliliğini yeterince öğrencilere kazandırılmama durumu vardır. Bu durum, bireylerin toplumsal yaşamda birlikte çalışma ve uyum sağlama becerilerinin geliştirilmesi açısından önemli bir eksiklik oluşturmaktadır (Kocakaya & Kotluk, 2015).

Eğitim ile bireylere kazandırılması gereken değerlerden biri de dostluktur. Dostluk kavramının göstergelerinden biri, dostların iyi ve kötü günde beraber olmaları, zorluklarda birlikte mücadele etmeleridir (Eker, Eroğlu, 2024). Bu beraberlik bir paylaşma ve dayanışma içermektedir. Bu özellik toplumsal yaşam açısından önemlidir. Aynı zamanda demokratik bir toplumda birlikte olmanın gücü açısından önem arz etmektedir. Dayanışma, paylaşma ve işbirliği değerleri ile bir bütün oluşturacak ve insanların daha mutlu ve müreffeh yaşamalarına katkı sunacak bir değer olarak programlarda daha çok yer bulabilmesi gerekmektedir.

Kulaksızoğlu ve Dilmaç (2000) bir çalışmasında “Sevgi; tüm evreni bir arada tutan en yüce değerdir” demiştir. Bu değerın kazanımlarda bulunması gerekliliği önem arz etmektedir. Sevgi hem bir evrensel hem de bir ahlaki değerdir. Bu noktada evrensel değerler aynı zamanda ahlaki değerleri de kapsamaktadır. Ahlak; iyi ve kötü davranışlar bütünüdür ve insanların uymakla sorumlu oldukları davranışlar ve kurallardır (Kulaksızoğlu, 1997:86). Bu doğrultuda öğrencilerin ahlaki gelişim özelliklerine uygun kazanımların öğretim programı içerisinde yer alması, değer eğitiminin başarıya ulaşmasına katkı sağlayacaktır (Kılınç, 2015; Esemem 2020). Sevgi gibi temel bir değerın 1.sınıfta sadece bir kazanım ile ilişkilendirilmesi; 2. Ve 3.sınıf kazanımlarından hiçbirisi ile ilişkilendirilmemesi önemli bir eksikliktir. Sevgi değeri gibi çok temel olan ve her insana küçüklükten yani ilkökul çağındayken aşılması gereken bir diğer değer ise yardımlaşmadır. Oysa kazanımlara bakıldığında bu değer ile ilgili ilişkilendirilen kazanımlar 1.sınıfta bir tane 2.sınıfta bir tanedir. 3. Sınıfta ise yardımlaşma değeri ile ilgili hiçbir kazanım bulunmamaktadır.

Alçakgönüllülük sözlük anlamına baktığımızda makam, para vb. durumlarda aşağı olanları kendisiyle eşit tutan ya da kendi değerini olduğundan aşağı gösteren kimse şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 1998: 75). Günümüz dünyasında alçak gönüllülük, evrensel bir erdem olmasının yanında Türk-İslam kültüründe yüzyıllar boyunca kabul görmüş ideal bir insanda olması gereken bir değer niteliğindedir. Ayrıca yöneticilik bağlamında baktığımızda da Türk tarihinde yöneticiye her zaman saygı duyulmuş olup yöneticinin kibirden uzak durması, alçak gönüllü olması gerektiği ve halkına bu çerçevede muamele etmesi gerektiği bilinmektedir (Özkan, 2020). Bu çerçevede alçak gönüllülük değerinin programda daha çok yer alması gerektiği ortadadır. Demokratik bir toplum düzeninde seçilecek yöneticilerde olması gereken

bir değer olması durumunu da göz önüne aldığımızda özellikle Türk Kültürü açısından önem arz etmektedir. Alçak gönüllü bir yönetici politik ya da kültürel yanlış yaklaşımlardan kaçınmakta olup, güçlü kişisel ilişkiler geliştirebilmektedir (Eğinli-Temel, Bitirim, 2013).

Program yer verilmesi düşünülen bir diğer değer çalışkanlıktır. Bu değere; günlük hayatta atasözlerimizde ve eserlerde sıklıkla rastlarız. “İşleyen demir pas tutmaz, yazın başı pişenin kışın aşı pişer, hareket olmadıkça, bereket olmaz, arı gibi er olanın bağ kadar yeri olur” atasözlerinde olduğu gibi (Çakır, 2022). Türk kültüründe bu denli önem verilen bir değer programda yer alması gerçekten önemlidir.

Bir diğer yer verilmesi gereken değer olarak sabır belirlenmiştir. Evrensel değerlerden biri olan sabır, kişinin güçlü bir karakter sahibi olmasında ihtiyaç duyduğu önemli değerlerden birisidir. Hayat boyunca karşılaşılabilecek olumsuzluklar karşısındaki dayanma gücünü artırır. Türk kültürü açısından bakıldığında sabretmeye büyük önem verilmektedir. Bu bağlamda Hacı Bektaş Velî’nin eserlerinde sıklıkla dile getirilen hususlardan birisi olan sabır için Hacı Bektaş, kötülüğü hak eden birisine dahi aynı şekilde davranmak yerine sabretmenin en büyük cömertlik olduğunu; sabır olmadan murada erilemeyeceğini ve Allah’ın evine ancak sabırla girilebileceğini söylemektedir (Kurtoğlu, 2019). Buradan hareketle gerek Türk kültüründe gerek Evrensel kültürde önemli bir yere sahip olan sabır KKTC Hayat Bilgisi Programında yer bulamamıştır.

Eğitim sistemlerinde bireylere kazandırılması hedeflenen değerlerin sistematik ve dengeli bir şekilde ele alınması, bireylerin topluma uyum sağlayarak etik ve sosyal sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişmelerini sağlamaktadır. 2016 KKTC Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı incelendiğinde, bazı değerlerin kazanımlarla yeterince ilişkilendirilmediği tespit edilmiştir. Tablo 5, programda eksikliği hissedilen ve ilişkilendirilmesi önerilen değerleri göstermektedir. Bu değerler, öğrencilerin bireysel gelişimlerini destekleyen ve toplumsal yaşama uyum sağlamalarına yardımcı olan temel unsurlardır. Özellikle misafirperverlik, sabır, çalışkanlık ve işbirliği gibi değerlerin her sınıf seviyesinde belirli öğrenme alanlarına dahil edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Tablo 5: KKTC hayat bilgisi programında ilişkilendirilmesi gereken değerler tablosu

İlişkilendirilmesi Gerekli Görülen Değerler	Birinci Sınıfta Hangi öğrenme alanında bulunmalı?	İkinci sınıfta Hangi öğrenme alanında bulunmalı?	Üçüncü sınıfta Hangi öğrenme alanında bulunmalı?
Misafirperverlik	Ben ve Toplum	Ben ve Toplum	Ben ve Toplum
Sabır	Bireysel Gelişim	Bireysel Gelişim	Bireysel Gelişim- Ben ve Toplum
Çalışkanlık	Bireysel Gelişim	Bireysel Gelişim- Ben ve Toplum	Ben ve Toplum
İşbirliği	Ben ve Doğa- Ben ve Toplum	Ben ve Doğa- Ben ve Toplum	Ben ve Doğa- Ben ve Toplum

İnsani değerler konusunda yapılan araştırmalar, bu değerlerin birçok kültürde ortak olduğu ancak eğitim programlarında ele alınış biçimlerinin farklılık gösterebildiğini ortaya

koymaktadır. Dürüstlük, adalet, merhamet, güvenilirlik, sorumluluk, öz denetim, sabır, çalışkanlık gibi değerler, hemen hemen her toplumda önem verilen temel ahlaki ilkeler arasında yer almaktadır (Hökelekli, 2011). Ancak, eğitim programlarında bazı değerlerin yeterince vurgulanmadığı ve sistematik bir şekilde işlenmediği görülmektedir. Özellikle misafirperverlik, sabır, çalışkanlık ve işbirliği gibi değerlerin eğitim programlarında yer almasının, öğrencilerin toplumsal yaşamda daha bilinçli ve sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Günümüz dünyasında bireylerin istedikleri sonuçlara hızlı bir şekilde ulaşma çabası, aile bağlarının zayıflaması ve geleneksel değerlere olan bağlılığın azalması, toplumsal yapı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır (Çağlayan, 2018; Eren, 2018; Koç & Akdoğan, 2018; Pala, 2011). Bu durum, eğitim programlarında değerler eğitiminin önemini artırmaktadır. Okul ortamında kazandırılmayan değerlerin, bireylerin ilerleyen yaşamlarında sosyal uyum sorunları yaşamasına neden olabileceği düşünülmektedir.

Değerler eğitimi, yalnızca kazanımlarla ilişkilendirilmiş ders içerikleri aracılığıyla değil, aynı zamanda farklı yöntem ve teknikler kullanılarak da desteklenmelidir (Ay, 2016; Eşemen, 2020). Bu süreçte öğretmenin rolü oldukça büyüktür. Öğrenciler, öğretmenlerini bir rol model olarak görmekte ve onların davranışlarını taklit etmektedir (Çelikkaya & Filoğlu, 2014; Çengelci, 2010; Kurtde Fidan, 2009; Gürdoğan Bayır vd., 2016). Bu nedenle öğretmenlerin, değerler eğitiminde etkili yöntemler kullanması ve öğrencilerle etkileşim içinde olması büyük önem taşımaktadır.

Öğrenme süreçlerinde değerlerin kazandırılmasında farklı öğretim teknikleri de etkili olabilir. Akto (2017) tarafından yapılan nitel bir araştırmada, öğretmenlerin en sık kullandıkları yöntemlerin; gösteri tekniği, senaryo ile öğretim yöntemi, bilgisayar destekli öğretim, buluş yöntemi, soru-cevap yöntemi, rol oynama yöntemi, hikâye anlatımı, drama, eğitici oyunlar, tartışma yöntemi ve beyin fırtınası tekniği olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin günlük yaşam içinde televizyon, gazete, dergi gibi kitle iletişim araçları aracılığıyla birçok farklı mesajla karşılaştıkları vurgulanmaktadır (Deveci & Çengelci, 2008). Ay ve Yangil (2021) tarafından yapılan bir araştırma, Kral Şakir çizgi filminde birçok değer işlendiğini ve bu tür içeriklerin eğitim sürecinde kullanılmasının öğrencilerin değerleri içselleştirmesine yardımcı olabileceğini ortaya koymuştur. Bu tür medya içeriklerinin eğitim ortamlarına dahil edilmesi, öğrencilerin değerlerle ilgili farkındalığını artırabilir ve bu değerlerin somut örnekler üzerinden kavranmasını sağlayabilir.

Bu araştırmanın bulguları doğrultusunda, KKTC Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın değerler eğitimi açısından bazı eksiklikler içerdiği tespit edilmiştir. Bu çerçevede gerekli görülen öneriler şu şekilde oluşturulmuştur:

- Özellikle misafirperverlik, sabır, çalışkanlık ve işbirliği gibi toplumsal yaşam için kritik öneme sahip değerlerin eğitim programına entegre edilmesi gerekmektedir.

- Bunun yanı sıra, sevgi, demokrasi, özgürlük, dayanışma, eşitlik, aileye önem verme, dostluk ve yardımlaşma gibi değerlerin de kazanımlarla ilişkilendirilme sıklığının artırılması ve eksik kalan değerlerin kazanımlarla ilişkilendirilmesi önerilmektedir.
- Eğitimde değer aktarımının sürdürülebilir ve etkili bir biçimde sağlanabilmesi için öğretmenlerin pedagojik eğitimler alması ve değerler eğitimine yönelik etkinlikler düzenlemesi büyük önem taşımaktadır.
- Öğretmenler, programda yeterince ele alınmayan değerleri farklı etkinlikler ve yaratıcı öğretim teknikleriyle öğrencilerine kazandırmalıdır. Ayrıca, medya ve popüler kültür ürünleri, değerler eğitiminde etkili bir araç olarak kullanılmalı ve öğrencilere değerleri içselleştirebilecekleri farklı ortamlar sunulmalıdır.
- Gelecekte yapılacak araştırmalarda, KKTC Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın değerler eğitimi açısından nasıl daha etkili hale getirilebileceği detaylı olarak incelenmelidir. Bu tür düzenlemeler ile birlikte, öğrencilerin bireysel ve toplumsal değerleri içselleştirmesi ve günlük yaşamlarına aktarabilmesi daha sistematik ve etkili bir biçimde sağlanabilecektir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2007). Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim 11. Kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi, *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*, 26-28 Kasım 2004 (Editör: Recep Kaymakçam ve diğerleri), DEM yay. İstanbul, 2007.
- Akbalık, H. (2015). Değerler eğitimi bağlamında Hacı Bektâş-ı Veli'nin eserlerinde yer alan eğitsel unsurlar. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Akiskal, H. S. ve ark. (1985). Thenosologic Status of Borderline Personality: Clinical and Polysomnographic Study. *The American Journal of Psychiatry*, 142:192-198.
- Akyol, Ş. (2010). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sevgi Temasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış Y. Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktepe, V. ve Gündüz, M. (2019). Değerler eğitimi. İçinde A. Uzunöz ve V. Aktepe (Edt.), *Özel Öğretim Yöntemleri Cilt 1 (2. Baskı)* (71-103). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Akto, A. & Akto, S. (2017). Okul öncesi değerler eğitiminde kullanılan yöntem ve teknikler (nitel bir araştırma). *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 2(18) , 1074-1095.
- Altunbay, M. (2016). Temel Bir Değer Olarak Dede Korkut'ta Misafirperverlik Ve İzzeti İkrâm. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (56), 359-371. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhssbd/issue/32964/366325>
- Armaner, N. (1973). Şahsiyet Terbiyesinde Dini Kültürün Rolü. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(1):143-149.

- Arslan, Z. Ş. ve Yaşar, F. T. (2007). Yükselen değer kavramı üzerine eleştirel bir yaklaşım. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1(1), 8-11
- Atabey, D. (2014). Okul öncesi sosyal değer kazanımı ölçeğinin geliştirilmesi ve sosyal değerler eğitimi programının anasınıfına devam eden çocukların sosyal değerler kazanımına etkisinin incelenmesi (Yayınlanmış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Atabey, D. ve Ömeroğlu, E. (2016). Okul Öncesi Sosyal Değerler Kazanımı Ölçeği'nin geliştirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(35),101-135.
- Atabey, D. ve Ömeroğlu, E. (2016). Sosyal değerler eğitimi programının ana sınıfına devam eden çocukların sosyal değerler kazanımına etkisinin incelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 58, 593-617.
- Ay, H. Ve Yangil, M. K. (2021). Kral Şakir çizgi filminin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. XIV-Sayı:2-2021 Sayfa:45-60
- Ay, T.S. (2016). Okulda değerler eğitimi. *Farklı yönleriyle değerler eğitimi* (içinde). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aydın, M.Z., & Gürler, Ş.A. (2020). Okulda değerler eğitimi yöntemler-etkinlikler-kaynaklar. Ankara: Nobel.
- Baştürk, G. & Bektaş, M. (2019). İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin İşbirliği Kavramına Yönelik Metaforik Algılarının İncelenmesi . *International Journal of Field Education* , 5 (1) , 72-87 . DOI: 10.32570/ijofe.535196
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Cottom, C. (1996). In India / A bold experiment in teaching values. *Exemplary Curriculum*, 53(8), 54-58.
- Crick, A.P. ve Spencer, A. (2011). Hospitality Quality: New Directions and New Challenges. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 23(4), 463-478.
- Cüceloğlu, D. & Erdoğan, İ (2013). *Öğretmen Olmak*. İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.
- Çağlar, M. & Reis, O. (2007). *Çağdaş ve küryerel eğitim planlaması*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Çağlayan, A. (2013). *Ahlâk pusulası ahlâk ve değerler eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları
- Çağlayan, E. (2018). Değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik veli ve öğretmen tutumlarının değerlendirilmesi: Bingöl örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bingöl.

- Çakır, R. (2022). Kıbrıs ve Elazığ Masallarında Yer Alan Toplumsal ve Bilimsel Değerlerin Ward Bağlantı Yöntemiyle Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (19), 411-432. <https://doi.org/10.46778/goputeb.1064924>
- Çelikkaya, T. Ve Filoğlu, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değere ve değer eğitimi ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1-16.
- Çengelci, T. (2010). İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dede, C. (2009). Comparing frameworks for 21st century skills. in j. bellanca & r. brandt, eds, 21st Century Skills, (pp.51-76). Bloomington, IN: Solution Tree Pres.
- Dereli İman, E. (2014). Değerler eğitimi programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal gelişimine etkisi: sosyal beceri, psiko-sosyal gelişim ve sosyal problem çözme becerisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(1), 249-268
- Deveci, H. Ve Çengelci, T. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarından Medya Okuryazarlığına Bir Bakış, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, Aralık 2008. Cilt: V, Sayı:II, 25-43.
- Doğanay, A. (2012). Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi. C. Öztürk (Editör). (Üçüncü baskı). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi, ss. 225– 256.
- Eginli Temel, A., & Bitirim, S. (2013). Kişisel Bir Yetkinlik Olan Alçakgönüllülüğün Kurumsal Bir Yetkinliğe Dönüşmesi: Alçakgönüllü Organizasyonlar. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 15-48.
- Cevat Eker -Burcu Ertek Eroğlu .(2024).Okul Öncesi Öğrencileri İçin Hazırlanan Yeni Nesil Hikâye Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Social Mentality And Researcher Thinkers Journal (Smart Journal)*
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları
- Eren, E. (2018). Okul öncesinde değerler eğitiminin program, öğretmen ve aile görüşleri açısından incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Erikli S. (2016) Development and Implementation of A Value Education Program For PreSchool Children (Yüksek Lisans Tezi). Middle East Technical University. The Graduate School of Social Sciences, Ankara.
- Eryong, X. ve Li, J. (2021). What is the ultimate education task in China? Exploring “strengthen moral education for cultivating people” (“Li De Shu Ren”). *Educational Philosophy and Theory*, 53(2), 128-139
- Esemen, A. (2020). 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımlarında evrensel değerler. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi*, 2, 89-109.

- Gürdoğan Bayır, Ö. Çengelci Köse, T. Ve Deveci, H. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarına göre ilkokullarda değer eğitimi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* (KEFAD), 17/3, 317-339.
- Hökelekli, H. (2013). Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ihm Kwon, Y. (2002). Western influences in Korean preschool education. *International Education Journey*, 3(3), 153-164.
- İbiş, E. (2017). Değerler eğitimi temelli yaratıcı drama programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin gelişimine etkisi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kafadar, T. Öztürk, C. & Katılmış, A. (2018). Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerler Eğitimi Boyutunda Karşılaştırılması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (1), 154-177. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59094/850512>
- Kılınç, F.E. (2015). *Okul öncesi ve ilkokul döneminde değerler eğitimi*. Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Kıncal, R.Y. (2012). *Vatandaşlık Bilgisi*, Ankara: Nobel Yayınları
- KKTC MEB (2016). Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. *KKTC Hayat Bilgisi (1-2-3) Dersi Öğretim Programı (HBDÖP)*. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.. <http://www.mebnet.net/>
- Kocakaya, S. ve Kotluk, N. (2015). 21. Yüzyıl becerilerinin gelişiminde dijital öyküler: ortaöğretim öğrencilerinin görüşlerinin incelenmesi. *Journal of Research in Education and Teaching*. Mayıs 4(2). ISSN: 2146-9199
- Koç, R., & Akdoğan, H. (2018). Çocuklara değer aktarımının önemi. *International Journal of Social Science*, 1(65), 1–16.
- Kolaç, E. & Karadağ, R. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının değer kavramına yükledikleri anlamlar ve değer sıralamaları. *İlköğretim online*, 11(3), 762-777. <http://ilkogretim.online.org.tr/>
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). SAGE Publications.
- Kulaksızoğlu, A. & Dilmaç, B. (2000). İnsani değerler eğitimi programı. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 199-208.
- Kulaksızoğlu, A. (1997). *Ergenlik Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kurtdede Fidan, N. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 2 (20), 1-18.

- Kurtoğlu, F. S. (2019). Kök Değerler Açısından Hacı Bektaş Velî'nin Eserleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (89), 55-70.
- Laal, M., Naseri, A.S., Laal, M. Ve Kermanshahi, Z. K. (2012). What do we achieve from learning in collaboration? *3rd World conference on learning. Teaching and Educational Leadership. Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 93 (2013), 1427 – 1432..
- Lashley, C. (2000). Towards a Theoretical, Eds: Lashley, C., ve Morrison, A. J. *In Search of Hospitality: Theoretical Perspectives and Debates*. Routledge
- Law, W.W. ve Ho, W. C. (2009). Globalization, values education, and school music education in China. *Journal of Curriculum Studies*, 41(4), 501-520.
- Lickona, T. (1991). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. Bantam Books.
- Lovat, T. (2017). Values education as good practice pedagogy: Evidence from Australian empirical research. *Journal of Moral Education*, 46(1), 88-96.
- Miller, T. W., Kraus, R. F., & Veltkamp, L. J. (2008). Character education as a prevention strategy for school-related violence. In T. W. Miller (Ed.), *School violence and primary prevention* (pp. 377–390). Springer
- Mondal, B. C. (2017). Inculcating human values among school students through effective teaching. *Journal of Social Sciences*, 13(2), 102-107.
- Morcom, V. E. (2016). Scaffolding peer collaboration through values education: Social and reflective practices from a primary classroom. *Australian Journal of Teacher Education*, 41(1), 81-99
- Önal, G. F., Hamit, Ö. N. A. L., & Ozan, G. E. N. Ç. (2023). Kırşehir Türkülerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: Neşet Ertaş Örneği. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 7(2), 183-198.
- Özer, İ. (1996). Siyasal Kültür, Demokrasi Ve Demokratik Değerler. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 71-98.
- Özkan, N. K. (2020). İyilikseverlik ve Alçak Gönüllülük Bağlamında Kutadgu Bilig ile Kültür Aktarımı. *Milli Folklor*, 16(127), 209-222.
- Öztürk, E. ve Can A. A. (2020). The effect of music education on the social values of preschool children. *Cypriot Journal of Educational Science*, 15(5), 1053-1064
- Pala, A. (2011). The need for character education. *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies*, 3(2), 23-32.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free Press.

- Sapsağlam, Ö. (2015). Anasınıfına devam eden çocuklara uygulanan sosyal değerler eğitimi programının sosyal beceri kazanımına etkisinin incelenmesi (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sapsağlam, Ö. (2016). Okul öncesi eğitim programlarında yer alan hedeflerin değerler açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 11(9), 683-700
- Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Pegem A. Yayıncılık
- Süha, A. (1971). Kıbrıs Türk maarif tarihi. *Milletler Arası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances In Experimental Social Psychology*, 25, 1-65.
- TDK. (2022). <https://sozluk.gov.tr/>
- TDK. (1998) *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları,
- Telfer, E. (2000). The Philosophy of Hospitableness, (Ed.) Lashley, C., & Morrison, A. J. *In Svarch of hospitality: Theoretical Perspectives and Debates*. Routledge
- Thornberg, R. (2016). Values education in Nordic preschools: A commentary. *International Journal of Early Childhood*, 48(2), 241-257.
- Turan, Y. (2009). Kişilik Özellikleri ve Dinsel Yönelimler Üzerine Bir Araştırma. Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ural, Ş. (1999). Demokrasi kavramı, toplumsal değerler ve birey. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40(2-3), 451-460.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2015). *Değerler eğitimi. (Üçüncü baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Uzunkol, E. (2014). Hayat bilgisi öğretiminde uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisi (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi*, Ankara: Akçay Yayınları
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2013). *Değerler eğitimi ve okul etkinlikleri*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Zeylan, U.S. 2007, *Eğitimin değeri ve gençlik [The value of education and youth]*. İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Etik Kurul Belgesi: Bu bilimsel araştırma, Doküman inceleme çalışması çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Her hangi bir canlıdan veri elde edilmemiştir. Bu sebeple Etik Kurul İzni gerekli olmamıştır.

Atıf için/ For Citation: Palavan, Ö. ve Demirbilekli, Ş. (2025). Değer eğitimi bakımından hayat bilgisi programı (KKTC örneği). *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 11(1), 21-45.